

Resmi Adı	: İnan İslam Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	: İslam Cumhuriyeti (1979 Anayasası)
Başkenti	: Tahran
Başlıca Kentleri	: Tahran (7.3milyon), Meşhed (2.1 milyon), İsfahan (1.3 milyon), Tebriz (1.3 milyon), Şiraz (1.1 milyon)
Dini Lider	: Ayetollah Seyid Ali Khamenei
Cumhurbaşkanı	: Mahmud Ahmadinejad
Nüfusu	: 78.868.711 milyon (2012)
Yüzölçümü	: 1,648,000 km ²
Resmi Dili	: Farsça
Kullanılan Diller	: % 58 Farsça, % 26 Türk ve Türk Lehçeleri, % 9 Kürtçe, %2 Luri, %1 Türkçe, % 1 Beluci, %1 Arapça, %2 Diğer
Para Birimi	: İnan Riyali (10 Riyal = 1Tümen)
Para Kuru	: 1 \$ = 12,28 IR

GENEL EKONOMİK DURUM

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2009c	2010c	2011b	2012c
Nominal GSYİH (milyon dolar)	361 247	416 710	506 511	545 877
Reel GSYİH'de ki Artış (%)	0,5	2,9	2,0	-0,8
Kişi Başı GSYİH (ABD doları, Satın Alma Gücü Paritesi ile)	11 461	11 770	12 275	12 329
Petrol üretimi('000 varil/gün)	3 740	3 820	3 580	3 370
Petrol İhracatı (milyon dolar)	54 149	64 953	87 359	69 094
Tüketici Fiyat Enflasyonu(ort,%)	13,5	11,2	21,2	23,6
Mal İhracatı, fob (milyar dolar)	70,1	81,9	109,581	91,060
Mal İthalatı, fob (milyar dolar)	57,2	58,3	68,788	68,685
Cari Hesap Dengesi (milyar dolar)	2,9	13,4	27,1	8,4
Cari Hesap Dengesi (GSYİH'nin%'si)	0,8	3,2	5,4	1,5
Dış Borç (yıl sonu; milyar dolar)	19,0	18,3	13,5	13,1
Döviz Kuru IR:ABD Doları	9,864	10,061	10,620	12,280

Kaynak: The World Factbook Economist, Intelligence Unit Iran Main Country Report, 2012. a Gerçekleşen, b EIU Tahmini, c EIU öngörüsü

İran genel olarak ekonomide merkezi planlamanın hakim olduğu, petrol, doğal gaz ve diğer büyük ölçekli işletmeler üzerinde devlet mülkiyetinin devam ettiği, kırsal bölgelerde tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu, özel ticaret faaliyetlerin ise sınırlı düzeyde olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Irak Savaşından sonra ailelere yardım etmek amacıyla kurulan vakıflar(bonyad) geniş vergi muafiyetlerine, sübvansiyonlara ve işgücü avantajlarına sahiptir bu nedenle son dönemde fazlaca etkili olan devlet tekelleridir. İran ekonomisinin %40'ı doğrudan, %45'i de bonyadlar aracılığıyla devlet tarafından kontrol edilmektedir. Ekonominin kalan %15'lik kısmı ise muhafazakâr iş adamları tarafında idare edilmektedir.

1990'ların sonunda petrol fiyatlarındaki düşüşler nedeniyle daralan İran ekonomisi 2000 yılından günümüze kadar, petrol fiyatlarının tekrar yüksek seyretmesi ile canlanmıştır.2011 yılında günde 3580 varil petrol üretilirken bu rakam 2012 yılında 3370 varile düşmüştür.

İran dış ticaret fazlası veren bir ülke olmakla birlikte, toplam ihracatının yaklaşık %80'ini ve devlet bütçesinin % 40–70'ini petrol gelirleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, petrol fiyatlarındaki artış devlet gelirleri üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. 2011 yılında İran'da kişi başına düşen milli gelir 12 275 dolarken bu rakam 2012 yılında 12 329 dolara yükselmiştir.

İran ayrıca nükleer faaliyetlerine ilişkin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çıkartmış olduğu kararlar ile ekonomik yaptırımlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yaptırımlar daha çok İran'ın uluslararası faaliyette bulunan banka ve

temsilcilikleri ile İran ile iş yapan belli şirketlere finansman sağlayan kurumları kapsamaktadır. İran'ın nükleer faaliyetlerine ilişkin tartışmaların ve bu bağlamda ekonomik yaptırım hususunun BM platformunda değerlendirilmeye devam edileceği beklenmektedir.

SON DÖNEMDE TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELERDE DEĞİŞİM

Büyüme

Petrol gelirlerindeki artışla hükümetin genişletici maliye politikalarını sürdürmesi ve özel tüketim ve yatırım harcamalarının artması beklenmektedir. EIU tahmini rakamlarına göre küresel ekonomik krizin etkisiyle 2010 yılında % 15.3 seviyesinde gerçekleşen GSYİH'de ki büyümenin 2011 yılında %21.5, 2012 yılında ise %7,2 olduğu tahmin edilmektedir.

Enflasyon

İran ekonomisinde enflasyon çok yüksek olmamakla beraber varlığını sürdürmektedir. Enflasyonun temel nedenlerinden biri ithal ürünlerin döviz nedeniyle daha pahalıya mal olmasıdır. Bu yönüyle İran'daki enflasyonun dış kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu nedenle hükümet, içeride uygulanan resmi kur ile ithalatçılara uygulanan ve farklılık gösteren döviz kurunu 2002 yılında birleştirerek tek bir değer yaratmıştır. Bu sayede enflasyonun düşmesi beklenmiş, fakat artan petrol gelirleriyle birlikte hükümet harcamalarının da artmış olması enflasyonist etki yaratmıştır

2007 yılında İran'da temel mal ve hizmet fiyatları çok hızlı bir biçimde artmış ve ithalat pahalılaştırmıştır. İran Merkez Bankası (Bank Markazi) verilerine göre, 2007'de %17.1, 2008'de %25.5 olan enflasyon oranı son yıllarda düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. 2011'de %20,6 olan enflasyon oranının EIU tahmini rakamlarına göre 2012 yılında %23,6 olduğu bilinmektedir.

Döviz Kuru

İran ulusal para birimi Riyal istikrarlı bir trend izlemiştir. Geçmişte, resmi döviz kuru ile serbest piyasa kuru arasında çok ciddi farklılıklar söz konusuken, yeni düzenlemeler sonucunda resmi ve serbest piyasadaki döviz kuru eşitlenmiştir. 21 Mart 2002 itibarıyla, ithalat ve ihracatta tek döviz kuru uygulanmasına başlanmış ve döviz kuru 1 ABD Dolarına karşılık 9,227 İran Riyali olarak belirlenmiştir.

Para istikrarının korunmasını hedefleyen Merkez Bankası, petrol dışındaki ürünlerin ihracatını desteklemek amacıyla, İran Riyalinin değerinin Dolar karşısında küçük oranlar ile azalmasına izin vermiştir.

Doların değer kaybetmeye devam etmesi ile beraber döviz kuru 2007 yılında 1 ABD Doları ortalama 9,407 IR olarak gerçekleşmiştir. Son yıllık miktarlara göre,

2008'deki seviyesinden %2 oranında daha düşük gerçekleşerek 1 ABD Doları 9.429 IR olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ABD Doları'nın diğer büyük para birimlerine oranla yükselmesi sonucunda, 1 ABD Doları 10.062 IR, 2011 yılında da 10.162 IR olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise, 1 ABD Doları, 12.280 IR olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca ithalatının yüzde 40'ını Avrupa ülkelerinden Euro cinsinden yapan İran için Euro'nun değer kazanması da enflasyonist bir etki yaratmaktadır.2010 yılında 1 Euro'nun değeri ortalama 14,350 IR olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise bu rakam 14,350 IR seviyesine ulaşmış ve 2012 yılında da 1 Euro, 15.930 IR olarak hesaplanmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planınının (2005 – 2010) ana teması enflasyonla mücadele ve yerli yatırımları teşvik etmektir. Özellikle enerji ve petrokimya alanlarında yerel şirketlere tanınan avantajların devam edeceği de belirtilmiştir. Yeni beş yıllık (2010-2015) kalkınma planı çerçevesinde %8'lik bir GSYİH artışı beklenmektedir. Ancak dış yardım almaksızın bu miktar, gerçekleştirilmesi güç bir hedeftir.

Reformlar

Yabancı Yatırımların Teşviki ve Korunması Yasası:

1950 yılından beri yürürlükte olan Yabancı Yatırımların Teşviki ve Korunması Yasası'nın Hatemi Hükümetince, yabancı yatırımcılara daha geniş imkanlar tanımak üzere değiştirilmesi yoluna gidilmiş, bu çerçevede hazırlanan yasa taslağı Aralık 2001'de Koruyucular Konseyi tarafından ikinci kez Meclis'e gönderilmiştir.

Ülkeye yabancı sermayenin gelmesini teşvik eden, ekonomik büyüme, işsizlik sorununun giderilmesi ve sanayinin yenilenmesi açısından beklenen "Yabancı Yatırımın Teşviki ve Korunması Yasası (Foreign Investment Promotion and Protection Act – FIPPA)" Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir..

Dış Yatırımın Teşvik ve Korunmasına ilişkin Kanun uyarınca sağlanan imkanlar şöyledir:

I. Yasal İmkanlar:

1. Ülke dışına kar transferi izni,
2. Ana sermayenin ülke dışına transferi izni,
3. Yatırımın millileştirilmesi durumunda tazminat ödenmesi,
4. Ülke içindeki yatırımcılara tanınan sair hakların tanınması,
5. Nakit olarak sermaye ithali veya makine aleti ve teknik bilgi ithali.

II. Mali İmkanlar:

1. En az 6 yıl vergi muafiyeti,
2. Muafiyet dönemlerinden sonra %20 oranında vergi indirimi,
3. Ortak verginin sadece %10'u
4. İhracat gelirlerinde %100 oranında vergi muafiyeti,
5. Gelişme için ayrılmış karlarda vergi muafiyeti

(İran mevzuatı hakkında ayrıntılı bilgi www.iranianlaw.com internet sitesinden temin edilebilmektedir.)

BAŞLICA EKONOMİK SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

İran 23.6 milyon hektarı bulan ekilebilir alanları ile dünyada tarım üretimi çeşitliliği (çiftlik ve bahçe üretimi dâhil) açısından üçüncü sırada yer almaktadır. Fakat İran'daki tarım alanlarının %56-%60'lık kısmı düzenli olarak sulanamamaktadır.

İran dünyanın birinci şam fıstığı tedarikçisidir. Deniz ürünlerinde ise Hazar Denizi'nden elde edilen havyar dünya pazarında önemli bir yer almaktadır.

Son yıllarda tarım sektöründeki yatırımlarda bir artış söz konusudur. Tarımsal üretimdeki liberalleşme, paketleme ve pazarlama alanındaki gelişmeler yeni ihraç pazarlarının yaratılmasına olanak tanımaktadır. İklim ve toprak çeşitliliği açısından şanslı bir ülke olan İran'da tarımsal üretim çoğunlukla ülkenin kuzey ve batısında yer alan verimli arazilerde yapılmaktadır.

İran'ın yetiştirdiği en önemli tarım ürünleri buğday, şekerpancarı, arpa, pirinç, şeker kamışı, şam fıstığı, keten tohumu ve çaydır.

İran'da pirinç üretiminin 2014-2015 yıllarında %53 artarak 2.3 milyon tona ulaşması öngörülmektedir. Bunun dışında, İran Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın en büyük süt üreticisidir ve süt tüketiminin 2015 yılına kadar %20.4 artarak 3.3 milyon tona ulaşması beklenmektedir.

2014-2015 yıllarında İran'da kümes hayvancılığının %30.9 artarak 1.9 milyon tona ulaşması öngörülmektedir.

İran'ın tarımsal üretiminin büyük bölümü ziyan olabilmektedir. Uygun işleme imkânlarının artırılması ve iç talebin sınırlılığı sebebiyle elde kalan ürünlerin ihraç edilmesi mümkün olacaktır.

İran'da Yiyecek İçecek Tüketimi

	2009c	2010c	2011c	2012c
Et(kişi başı, kg)	27	27	29	30
Süt (kişi başı, litre)	64	65	68	71
Meyve(kişi başı, kg)	172	173	175	183
Sebze (kişi başı, kg)	184	186	190	194
Çay(kişi başı, kg)	0,9	0,9	0,9	0,9

Kaynak: EIU Iran Food, Beverages and Tobacco Forecast

Tarım Bakanlığı verileri İran'ın gıda ihtiyacının yüzde 80'inin ülke içerisinde üretildiğini göstermektedir. İran'da yılda 62 milyon ton tarımsal üretim yapılmakta, gelecek 20 yılda ise bu rakamın iki katına çıkarılması planlanmaktadır. Bu itibarla, tarıma elverişli alanların ıslahı ve sulama projeleri için 625 milyon dolar tutarında kredi sağlanacağı açıklanmıştır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün verilerine göre İran'ın miktar bazlı en fazla ihraç ettiği ürünler sigara, sebze, baharat, ipek böceği kozası, elma suyu, bebek maması, et, konserve mantar, kakao ezmesi ve yağsız süttür. En fazla ithal edilen ürünlerin başında ise mısır, işlenmemiş şeker, işlenmiş pirinç, soya fasulyesi, soya fasulyesi yağı, palmye yağı, arpa, buğday, patates ve ayçiçeği yağı gelmektedir.

Beşinci 5 yıllık kalkınma planına göre, her yıl 4.5 milyon ile 5 milyon ton tarım ürünü işlenecek ve özellikle palmye ürünleri, meyve ve sebze üretimine ağırlık verilecektir.

Sanayi

Petrokimya Sanayi:

İran petrolden elde edilen gelirlerin bir kısmını petrokimya sanayi gibi diğer birtakım alanlara aktararak petrol sektörüne olan bağımlılığı azaltmaya çalışmaktadır. İran'ın sahip olduğu 11 petrokimya kompleksi Basra Körfezi'nin petrokimya üretiminin yüzde 13'ünü gerçekleştirmektedir. Son yıllarda İran'ın petrol dışı gelirlerinde de bir artış göze çarpmaktadır.

Petrokimya alanındaki önemli projelerin çoğu Körfez kıyısında bulunan Pars Özel Ekonomik Bölgesinde yer almaktadır. Son yıllarda hızlı bir büyüme gözlenmektedir ancak hedeflenen yüksek değerlere ulaşılması, Pars Özel Ekonomik Bölgesi'nin daha da geliştirilmesinin yanında İran'ın bu alandaki dış yatırımı ülkesine çekebilme yeteneğine bağlıdır.

Son yıllarda İran petrol konusunda bakış açısını değiştirmiş ve petrolü bir sermaye malı olarak görerek, petrolün satımından elde edilen gelirlerin başka yatırımlara dönüştürülmesi konusu üzerine çalışmalar başlatarak bir de özel bir fon oluşturulmuştur. Ama kurulun bu fondan amacına uygun bir şekilde yararlanılmamıştır. Şu anki durumda 25 tanesi onshore olmak üzere 32 sahada üretimi yapılmaktadır.

Beşinci beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde 64 proje yıllık 50 milyon ton kapasite ile ve 44 milyar dolarlık yatırımla hayata geçecektir. Bu projeler ile İran, 2015 yılı sonuna kadar toplam 100 milyon tonluk petrokimya ürünü üretme kapasitesine sahip olmak istemektedir. Bu rakam ise İran'ı Dow Chemical'dan sonra dünyada ikinci büyük petrokimya ürünü üreticisi yapmaktadır.

Otomotiv ve Yan Sanayi:

Otomotiv sanayii dış rekabet karşısında yüksek vergi oranları ve kotalar ile korunmaktadır. Fakat, devlet tekeline olan bu sektör, teknoloji transferi amacıyla son yıllarda yabancı ortaklıklar yoluyla yeni model araçların üretimine başlamıştır. Başta Nissan (Japon), Peugeot (Fransa), Renault (Fransa) ve Kia (Güney Kore) firmaları olmak üzere birçok ortaklık anlaşması imzalanmıştır. İran'da toplam araç üretimi 882,396 adete ulaşmıştır.

İran Khodro Şirketi Saipa (Citroen ve Kia otomobillerinin üreticisi) ile işbirliği yaparak, Fransız Renault firması ile müşterek, İran'daki mevcut arabaların yüzde 50'sini oluşturan eski teknoloji üretimi Peykan'ların yerine, Renault L90 isimli yeni bir modelin %50 yerli montaj ile yılda 300 bin adet civarında üretilmiş ve Mayıs 2006'da piyasaya sunulmuştur. Renault firması, L90 üretiminden ayrı olarak Saipa grubuna bağlı Pars Khodro ile Megane Sedan model araçların İran'da üretimi ve 2006 ortalarında pazarlanması konularında, Mayıs 2005 içerisinde anlaşmaya vardıklarını açıklamıştır. İran'daki yatırımlarının ikiye katlanabileceğini açıklayan Renault firmasının, 1979 senesinden beri İran'da 300 milyon euro ile yatırım yapan petrol dışı ilk Fransız firması olduğu belirtilmektedir.

Sanayi ve Madenler Bakanı, 50 milyon dolar tutarında yatırım gerçekleştirilen İran Khodro Dizel Şirketinin yılda 5.500 otobüs üretimi kapasiteli ünitesini Nisan 2002'de hizmete açmıştır. Ayrıca söz konusu şirket, Alman-Amerikan otomotiv şirketi Daimler Chrysler ile 8 ve 40 ton kapasiteli kamyon üretimi için bir anlaşma imzalamış ve CKD (complete knock down) sıfırdan üretimini başlatmıştır.

İran'da kalite ve rekabeti arttırmak amacıyla hazır binek araç ithalatına müsadeler verilmeye başlanmış olup bu müsadeler çerçevesinde BMW ve Mercedes gibi binek araçların da ithalatı ve satışı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca %90 olan ithal araç vergisi Mart 2010'da %70'e indirilmiştir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, İran dünya genelinde en fazla otomobil üreten 11. ülke konumuna gelmiştir.

Yatırımlarla birlikte İran yerli otomobil sanayisine öncelik vermeye başlamıştır. Hükümetin yatırımları ile birlikte otomobil üretimi rekor seviyelere ulaşmıştır.

Gıda Sanayi:

İran'da 168 adet, 50'den fazla kişinin çalıştığı geniş ölçekli gıda işleme tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerde yıllık ortalama 9 milyar riyal değerinde üretim gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte bu alanda üretim ve ürün geliştirme düşük seviyede kalmaktadır. Bugün sektör iç talebi karşılayacak seviyeye ulaşmıştır.

Ancak ihracata yönelik üretim sınırlıdır. İhracatın artması için bu sektördeki ürün kalitesinin artırılması ve paketlemeye yönelik yatırımların yapılması önem kazanmaktadır. Hükümet ayrıca, havyar ve şamfıstığı ihracatının geliştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürmektedir.

Madencilik

İran sadece petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından değil aynı zamanda birçok maden bakımından da zengin bir ülkedir. Dünyanın en büyük çinko rezervlerine sahiptir. Ayrıca dünyanın ikinci en büyük bakır rezervleri ve dokuzuncu büyük demir rezervleri İran'da bulunmaktadır. İran, uranyum, kurşun, kromit, manganez, kömür ve altın rezervleri bakımından da zengin bir ülkedir.

Maden yataklarının geliştirilmesi hükümetin öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu sektörde yatırımlar hükümet tarafından teşvik edilmektedir. Ekipman, "know-how" ve yatırım sunan yabancı firmalar için önemli imkânlar bulunmaktadır. Bugün yabancı firmalar İran'da fizibilite çalışmalarından ekipman teminine kadar madencilik sektöründe aktif olarak faaliyet göstermektedirler. Bu sektörden Maden ve Metaller Bakanlığı sorumludur ve birçok devlet ulusal şirketi aracılığıyla faaliyet göstermektedir.

İran'da madencilik sektöründe yabancı yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Önemli rezervlerin varlığına karşılık İran'ın dünya maden üretimindeki yeri % 1,5'in altındadır. Yetkililer tarafından İran'ın dünya piyasalarında rekabet edebileceği ürünlerin ihracına yönelmesi gerektiği belirtilmektedir.

Sanayi ve Madenler Bakanlığı ile Alman muadili arasında imzalanan anlaşma çerçevesinde, İran'ın 150 bin ton olan mevcut alüminyum üretimi 10 yıl içinde 1 milyon tona çıkarılacaktır. Bu yıl içinde alüminyum %13, bakır %12, kömür %33 artış göstermiştir.

Beşinci 5 yıllık kalkınma planı ile yılda 42 milyon ton ham çelik üretimi, 500 milyon ton demir üretimi, 910.000 ton alüminyum üretimi, 455.000 ton bakır üretimi hedeflenmektedir. Ancak yaptırımların bu rakamları düşürme ihtimali yüksektir.

Demir - Çelik Üretimi:

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin desteği ile kurulan demir ve çelik sektörü, 1979 devrimi sonrası yapılan yatırımlarla daha da gelişerek, üretimini 2001 yılında 7 milyon tona kadar çıkarmıştır. Önemli demir madenleri, Asfahan, Ahvaz ve Yazd Bölgerinde bulunmaktadır.

2010 yılında İran ham çelik üretimi %9.6 artarak 11.9 milyon tona çıkmıştır. 2011 yılının ilk 8 ayında ise, İran'ın ham çelik üretimi 8.768 tonun üzerindedir. Hormozgan Çelik Tesisi yılda 1.5 milyon ton üretim kapasitesine sahiptir. Uzun vadede amacı ise çelik ve alüminyum üretiminde merkez olmak ve yılda 10 milyon ton çelik, 500.000 ton alüminyum üretmektir. IMIDRO İran Ulusal Çelik Şirketi, 2011-2013 yılları arasında 8 yeni çelik projesi başlatmak ve 8 milyon ton

çelik üretip İran'ın toplam çelik üretimini 20 milyon tona çıkarmayı hedeflemektedir.

İran'da madencilik alanında yapılan yabancı yatırımlarda toplam proje sayısı 13 olmakla birlikte bu projelerden elde edilecek gelir miktarı 2 450 milyon dolardır.

Petrol

İran OPEC'in ikinci en büyük petrol üreticisidir ve Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın en büyük 2. petrol rezervlerine sahiptir. Dünya rezervlerinin %10.3'ünü elinde bulundurmaktadır. 151 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervine sahiptir. İran'ın ham petrol rezervlerinin önemli bir bölümü Irak sınırı yakınındaki Kuzistan'da bulunmaktadır. İran petrol ihracatının yaklaşık yarısını Asya pazarına, geriye kalanını ise Avrupa ve Afrika'ya yapmaktadır. İran ihracat gelirlerinin %80-90'ı, bütçe gelirlerinin de %40-50'sini petrolden elde etmektedir.

Önümüzdeki 5 yıl içerisinde İran'da rafine petrol tüketiminin %3.6 artması beklenmektedir. 2011 yılında 87 359 milyon dolar olan petrol ihracatı 2012 yılında 69 094 milyon dolar seviyesine gerilemiştir.

Bunun yanında hükümet, kendi kendine yeterliliği desteklemek adına 2007 yılı Ağustos ayında petrol tüketim kısıtlaması getirmiştir. Konulan kota ile bir arabaya aylık 100 litre benzin tahsis eden özel kartlar dağıtılmıştır. Uygulama ile benzin fiyatlarında %25'e varan artış da kaydedilmiştir.

İran Petrol Bakanlığı tarafından açıklanan bilgiye göre petrol sahalarının modernizasyon ve yenileme ihtiyacı nedeniyle mevcut petrol sahalarından sağlanan üretimin her yıl %13 azaldığı bildirilmiştir. Varolan sorunlara rağmen İran, 2010 yılına kadar petrol üretimini günde 5.6 milyon varil ve 2020 yılına kadar 7 milyon varil seviyesine çıkarmayı planlamaktadır. Mevcut durumda 27'si kıyıda olmak üzere toplam 32 sahada üretim yapılmaktadır. İran, 15 milyar dolar ile 20 milyar dolar tutarında yabancı yatırımı çekerek hidrokarbonlar sektörünü modernleştirmek ve geliştirmek amacındadır. Diğer taraftan, petrolün iç tüketimi de oldukça fazladır. Bu hacim gelişmekte olan ülkelerin tüketiminden yüzde 50 oranında daha fazladır.

2012 yılında yapılan açıklamaya göre İran petrol yataklarındaki rezerv kapasitesi 151.2 milyar varile ulaşmıştır.

2009 yılında İran'da Sousangerd'de 8.8 milyar varillik yeni bir petrol sahası bulunmuştur. Bu petrol sahası son 5 yılda keşfedilen petrol sahaları arasında en büyük olanıdır. Ayrıca Batı Kermanshah'ta 2010 yılında 475 milyon varillik Soumar petrol sahası keşfedilmiştir.

İran Ulusal Petrol Rafinerileri ve Dağıtım Şirketi Arak ve Bandar Abbas rafinerilerinin kapasitelerini arttırmak için 1.9 milyar dolar tutarında yatırıma ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca İran Petrol Bakan Yardımcısı İran Milli Petrokimya Şirketi'nin dünyanın ikinci büyük "olefin" tesisini kuracaklarını açıklamıştır.

İran aynı zamanda, Irak ile petrol konusunda işbirliğini geliştirmektedir. İran'ın Abadan Rafinerisinden yararlanabilmek amacıyla günde 250,000 varil petrol taşıma kapasitesine sahip mevcut petrol boru hattının 6 mil kadar daha uzatılması konusunda çalışmalar yürütülmektedir. 2009 itibarı ile petrol

fiyatlarındaki düşüş sebebiyle daralmaya giden devlet gelirlerinin vergi sisteminin revizyonu ile aşılmaya çalışılacağı tahmin edilmektedir.

İran, 2011 yılında 87 359 milyon dolar, 2012 yılında ise 69 094 milyon dolarlık petrol ihracatı gerçekleştirmiştir. 2013'de ise 57 737 milyon dolarlık petrol ihracatı yapmış olması beklenmektedir.

İran bu rakamlarla OPEC'in Suudi Arabistan'dan sonra ikinci büyük petrol üreticisi konumundadır.

Petrol Üreten Ülkelerin Rezervleri ve Yıllık Üretimleri (2011 Yılı Sonu İtibarıyla)

Ülke İsmi	Toplam Rezervler (milyar varil)	Dünya Toplamı Pay (%)	Yıllık Üretim (bin varil/gün)	Dünya Toplamı Pay (%)
Suudi Arabistan	265.4	16.1	11161	13.2
Venezüella	296.5	17.9	2720	3.5
İran	151.2	9.1	4321	5.2
Irak	143.1	8.7	2798	3.4
Kuveyt	101.5	6.1	2865	3.5
Birleşik Arap Emirlikleri	97.8	5.9	3322	3.8
Rusya	88.2	5.3	10280	12.8
Libya	47.1	2.9	479	0.6
Nijerya	37.2	2.3	2457	2.9
Kazakistan	30.0	1.8	1841	2.1

Kaynak: BP, *Statistical Review of World Energy (2012)*

PETROLVE DOĞALGAZ BORUHATTI PROJELERİ

- 1) Proje: Türkiye-Ermenistan yakıt hattı
2009 (proje açıldı)
- 2) Proje: Basra'dan Abadan'a Irak-İran boru hattı
2009 (proje duyuruldu)
- 3) Proje: İran-Pakistan-Hindistan boru hattı
Değeri: 7.4 milyar dolar
Şirket: GAIL
2005-2014 (İran ve Pakistan arasında anlaşma imzalandı)
- 4) Proje: Azerbaycan-İran boru hattı
Şirket: Socar
2010-2013 (proje devam ediyor)
- 5) Proje: Kuveyt-İran boru hattı
(anlaşma imzalandı)

İran'ın yaklaşık 33.07 trilyon m³ doğal gaz rezervine sahip olduğu sanılmaktadır. Bu Rusya'dan sonra dünyanın en büyük doğal gaz rezervine işaret etmektedir. İran'ın doğal gaz rezervleri Güney Pars bölgesindeki 'offshore' sahada yoğunlaşmıştır. Bu rezervler büyük ölçüde geliştirilmemiş sahalardır ve bu nedenle büyük bir potansiyel mevcuttur.

Bugün toplam enerji ihtiyacının yarısı doğal gazdan karşılayan İran, artan iç tüketime rağmen aynı zamanda önemli bir doğal gaz ihracatçısıdır. Başlıca ihraç doğal gaz ihraç partnerleri Türkiye ve Ermenistan'dır.

2004 Şubat ayının sonlarında Fransa'nın Total (%40), Malezya'nın Peronas (%10) ve İran'ın Ulusal Petrol Şirketi (%50) oluşturdukları ortak yatırım ile Pers LNG konusunda 2009 yılında tamamlanmak üzere 2 milyar dolar tutarında yatırım anlaşması imzalamışlardır. Bu proje uyarınca Pers Bölgesi'nde yılda 10 milyon ton sıvılaştırılmış doğal gaz çıkarılması öngörülmektedir. İran, kendi payı üzerinde 28 safhada geliştirme projeleri yürütmekte bu amaçla yabancı sermayeyi çekmeye gayret etmektedir.

İran iç tüketimdeki hızlı artışa rağmen doğal gaz ihracatını artırmak için girişimlerde bulunmaktadır. Türkiye 2002 yılından itibaren İran'dan 25 yılda toplam 10 milyar m³ alınacak doğal gazın transferine başlamıştır. İran ayrıca, Türkiye ve Bulgaristan üzerinden *Nabucco* projesi kapsamında Avusturya'ya doğal gaz ihraç etmeyi hedeflemektedir. İran'ın diğer potansiyel doğal gaz pazarları Ermenistan, Ukrayna (İran-Ermenistan-Gürcistan-Kırım üzerinden geçecek bir boru hattı ile), Avrupa, Pakistan, Hindistan, Tayvan, G. Kore ve Çin'in kıyı bölgesidir. Bu ihracatın boru hatları ya da LNG tankerleri ile gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu çerçevede, Çin'in devlete ait firmalarından Zhuhai Zhenrong Co. 2004 yılında İran'dan 25 yıl boyunca toplam 110 milyon ton LNG almayı taahüt eden bir anlaşma imzalamıştır.

Aynı zamanda, İran ve Ermenistan arasında bir gaz anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma uyarınca İran 2007 yılından başlamak üzere Ermenistan'a 20 yıl süreyle toplam 36 milyar metre küp tedarik edecektir.

İran, 1993 yılında Hindistan ile bir boru hattı inşasına yönelik olarak memorandum imzalamış olmakla birlikte bölgedeki siyasi gelişmeler ve güvenlik kaygıları projenin fizibilite çalışmalarının tamamlanmasını engellemiştir.

LNG piyasasında yabancı firmalar arasındaki rekabet hızlanmıştır. Bu çerçevede; İtalyan ENİ, İngiliz BG ve Agip firmaları ile anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar uyarınca Hindistan'da ve Güney Avrupa'da terminali bulunan BG'nin bu bölgelere LNG ihraç etmesine karar verilmiştir.

Doğal gaz ihracatı yanında İran esas doğal gaz rezervlerinin bulunduğu güney bölgesinden uzakta kalan kuzey bölgelerinde kullanılmak üzere Azerbaycan'dan doğal gaz ithalini düşünmektedir. Halen Türkmenistan'dan bir miktar doğal gaz ithal edilmekte ve bu bölgede kullanılmaktadır. Türkmenistan 2001 yılından itibaren İran'a 40 Dolardan 5.9 milyar m³ doğal gaz sağlamaktadır.

Şehit Haşhemi Nejad (Khangiran) Gaz Rafinerisinin açılışı 16 Nisan 2002 tarihinde Cumhurbaşkanı Hatemi tarafından gerçekleştirilmiştir. Rafineride günde 8,5 milyon metreküp gaz rafine etme kapasiteli iki ünite bulunmaktadır.

Ağustos 2010'da National Iranian Gas Company(NİGC) Irak'la bir anlaşma imzalamıştır. Irak'a 5–10 milyon m³/d doğalgaz gönderilecek ve anlaşma 7 yıl boyunca geçerli olacaktır.

İran'ın doğalgaz üretimi 2010 yılında 140 milyar m³, 2011 yılında 147 milyar m³, 2012 yılı için ise 153 milyar m³ olarak gerçekleşmesi öngörülmüştür.

Gaz Üreten Ülkelerin Rezervleri ve Yıllık Üretimleri (2011 Yılı Sonu İtibarıyla)

Ülke İsmi	Toplam Rezervler (Trilyon m ³)	Dünya Toplamındaki Pay (%)	Yıllık Üretim (Milyar m ³)	Dünya Toplamındaki Pay (%)
Rusya Federasyonu	44.6	21.4	607.0	18.5
İran	33.1	15.9	151.8	4.6
Katar	25.0	12.0	146.8	3.0
Türkmenistan	24.3	11.7	59.5	1.8
Suudi Arabistan	8.2	3.9	99.2	3.0
ABD	8.5	4.1	651.3	20.0
Birleşik Arap Emirlikleri	6.1	2.9	51.7	1.6
Venezuela	5.5	2.7	31.2	0.9
Nijerya	5.1	2.5	39.9	1.2
Cezayir	4.5	2.2	78.0	2.4

Kaynak: BP, *Statistical Review of World Energy* (2012)

Elektrik Enerjisi

Hükümetin öncelikli yatırım hedeflerinden biri de gelecek bir kaç yıl içinde elektrik enerjisi üreten santrallerin çoğaltılması yönündedir. 18 hidro-elektrik ve 20 petrol ile çalışan santrale sahip İran'ın elektrik enerjisi kapasitesi 2010 yılı itibarıyla 213.7 Milyar KW'ye ulaşmıştır. İran'da elektrik enerjisine olan talep ülkenin kalkınma hamlelerine paralel olarak yılda % 7-8 oranında artmaktadır. Bu çerçevede, Enerji Bakanlığı Yap-İşlet-Devret yöntemi ile kurulacak enerji santrallerine sıcak bakmaktadır.

İran, Anayasasınının 44. maddesi ve bu maddenin uygulama kanunu ile hız kazanan özelleştirme hareketi kapsamında elektrik üretiminin büyük bir bölümünü özel sektöre devretmek ve elektrik santrali inşası ile üretim faaliyetlerine yakın bir tarihte son vermek istemektedir. Elektrik santrali inşası

için yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmayan İran özel sektörünün teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla ortaklık ihtiyacının doğacağı ve ülkemiz firmaları ile önemli bir işbirliği imkânı olacağı tahmin edilmektedir.

İran kendisiyle komşu olan ülkeler Ermenistan, Pakistan, Türkiye, Irak, Afganistan ve Azerbaycan'dan elektrik enerjisi ithal etmektedir. Ayrıca Azerbaycan Sanayi ve Enerji Bakanı Azerbaycan, İran, Türkiye, Rusya ve Gürcistan arasında dairesel elektrik şebekesi kurulması ile ilgili görüşmelerin yapıldığını açıklamıştır.

İran enerji üretim, iletim ve dağıtım yönetim şirketi olan Tavanir ve Suudi Arabistan'ın Zenel Şirketi, Azerbaycan'da 1200 MW'lık bir elektrik santrali kurulması konusunda anlaşmışlardır. İran ayrıca Belarus'un ısıtma santrallerini geliştirmek ve bu ülkede yeni bir hidroelektrik santral kurmayı planlamaktadır.

2010 yılında İran enerji çalışmalarına hız vermiştir. 1000 MW Assaluyeh projesi Haziran 2010'da başlamıştır. Temmuzda ise 336 MW Kermanshah enerji projesi, 648 MW Khoramshahr projesi hayata geçirilmiştir. Khoramshahr projesi ile 2011 yılı sonunda kapasitenin 1.450 MW olduğu tahmin edilmektedir. İran nükleer enerji kullanarak 2020 yılına kadar 7000 MW elektrik enerjisi üretmeyi planlamaktadır.

ALTYAPI PROJELERİ

İran'da toplam 8.367 km uzunluğunda demiryolu ağı bulunmaktadır. Son yıllarda özellikle Orta Asya'daki ülkeler ile demiryolu ağının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda Irak-İran demiryolu hattının yapımı gündeme gelmiştir.

Mart 2010'da İran ve Rusya, Qazvin-Rasht-Astara demiryolu projesine yatırım için bir anlaşma imzalamışlardır. 350 km uzunluğunda bir demiryolu hattı yapılmasını öngören projeye Azerbaycan da dahildir. Temmuz 2010'da ise Kaveh, Pahl ve Laft limanlarını demiryolu ile birleştirme projesi başlatılmıştır. Projenin değeri 800 milyon dolar olarak belirlenmiştir.

Tahran'ı, Irak-İran sınırındaki Khosravi ile demiryolu ağıyla birleştirme projesi için Çin ile 2 milyar dolarlık bir anlaşma imzalanmıştır. Bu projeye göre söz konusu demiryolu hattının 580 km uzunluğunda olması hedeflenmektedir.

İran'da toplam 331 havalimanı bulunmaktadır. Iranian Airports Holding Company ile havacılık sektörüne 1 milyar dolarlık yatırım yapılması öngörülmektedir. Ayrıca Tahran'da bulunan Imam Khomeini havalimanının geliştirilmesi projesi de gündemdedir. Bu projeye göre, yolcu kapasitesinin 3 katına çıkarılıp yılda 20 milyon yolcuya hizmet verilmesi hedeflenmektedir. Uzun vadede ise amaç yılda 90 milyon yolcu kapasitesine ulaşabilmektir.

İran'da toplam 172.927 km karayolu mevcuttur. Karayolu taşımacılığının geliştirilmesi adına gerçekleştirilen projeler ile İran'da araç satışında da bir artış gözlemlenmektedir. Araç satışlarının 2012 yılına kadar 1.2 milyona ulaşması öngörülmüştür.

Mapna Group ile 2010 yılında İran'da 20.6 km uzunluğunda 21 istasyondan oluşan, İsfahan şehrinin doğusu ve batısını, merkezini ve güneyini birleştiren bir metro hattı projesi için anlaşma imzalanmıştır. Proje değeri ise 99.24 milyon dolardır.

İran'da inşaat sektörünün 2011 yılında %1.4 büyüyerek değeri 32.8 milyar dolar olmuştur. Mehr konut projesi ile İran'da toplam 1.8 milyon konut yapımı öngörülmektedir ve 634.000 konut için sözleşme yapılmıştır. Yapımı tamamlanan 440.000 konutun teslimi kararlaştırılmıştır.

2011 yılında 54 ulaştırma projesiyle (demiryolu, otoyol, karayolu) 2,4 milyar dolar harcama gerçekleştirilmiştir.

ULAŞIM PROJELERİ

- 1) Proje: İran, Kazakistan, Türkmenistan demiryolu hattı (kuzey-güney hattı)
Değeri: 1 milyar dolar
2007 (rusya projeye ilgi gösteriyor)
- 2) Proje: İran'da bölgesel demiryolu ağı
Değeri: 63 milyon dolar
(inşaatın ilk aşaması sürüyor)
- 3) Proje: Bam-Zahedan demiryolu hattı
Değeri: 291 milyon dolar
2008 (%70i tamamlandı)
- 4) Proje:İsfahan metro hattı1
Değeri: 99.24 milyon dolar
Şirket: Mapna, Namad Mobtaker Company
2010-2013 (sözleşme imzalandı)
- 5) Proje: Tahran-Khosravi demiryolu hattı
Değeri: 2 milyar dolar
(Çinli bir firma ile sözleşme imzalandı)
- 6) Proje: 200 km demiryolu hattı Tazraj-Ensheab, Homozgan bölgesi
(ihale açıldı)
- 7) Proje: Lorestan bölgesindeki 60 km demiryolu hattının iyileştirilmesi
(ihale açıldı)

DIŞ TİCARET

İran'ın en büyük ihrac kalemi petrol ve petrol ürünleridir. Bununla birlikte, sınırlı düzeyde de olsa petrol dışı ihracat söz konusudur. Bunlar, tarım ürünleri, halı, deri ve havyar gibi geleneksel ihrac malları ile metal cevherleri ve çok daha sınırlı düzeydeki sanayi mallarıdır. İran'ın ithal ettiği ürünlerin başında ise benzin, demir ve çelik, otomotiv yedek parça, tarım ürünleri, ilaç, otomobil ve sanayi ürünleri gelmektedir.

İran ihracatının önemli bölümünü karayolu ile gerçekleştirmekte olup bunda İran Hükümeti'nin akaryakıt fiyatlarını sübvansiyona yönelik bir politika izlemesinin rolü büyüktür. Hükümet, iç piyasada talebi yüksek olan mallara yönelik

kısıtlamaların kanun dışı ticareti teşvik ettiğini kabul etmekte ve uzun vadede bunu önlemeyi planlamaktadır.

TÜRKİYE – İRAN TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

İkili Ticaret İlişkisi

Türkiye - İran Dış Ticareti (Milyon Dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2008	2.029	8.199	10.228	-6.170
2009	2.024	3.402	5.426	-1.377
2010	3.044	7.645	10.689	-4.600
2011	3.590	12.461	16.051	-8.870
2012	9.922	11.964	21.886	-2.042

Kaynak: TÜİK

2011 yılında 3.590 milyon dolar olan ihracatımız 2012 yılında 6.332 milyon dolar artarak 9.922 milyon dolar olmuştur. İthalat ise 2011 yılında 12.461 milyon dolarken 2012 yılında 497 milyon dolar azalarak 11.964 milyon dolar olmuştur.

Türkiye'nin İran'a İhracatında Başlıca Ürünler

İHRACATIMIZ (Dolar)	2011	2012
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler; bunların aksam ve parçaları	641.280.825	431.424.192
Demir ve çelik	451.713.101	615.414.145
Plastikler ve mamulleri	225.042.846	227.401.945
Elektrikli makine ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme- verme cihazları; Aksan-parça aksesuarı	194.731.894	166.917.793
Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü	190.285.676	154.530.223
Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve Diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça, aksesuarı	188.043.242	185.799.305
Demir veya çelikten eşya	165.661.992	115.929.358
Mobilyalar, yatak takımları; aydınlatma cihazları; reklâm Lambaları, ışıklı tabelalar vb; prefabrik yapılar	116.345.426	75.799.273
Sentetik ve suni devamsız lifler	100.620.017	123.150.370
Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve Suni dokumaya elverişli maddeler	93.729.026	67.681.316
Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; Turunçgillerin ve kavunların ve karpuzların kabukları	83.283.446	32.394.664
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan Eşya	71.531.728	103.368.207
İnciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller; taklit Mücevherci eşyası; metal paralar	54.666.369	6.540.574.674
YIL SONU TOPLAM İHRACAT (Bütün ürünler bazında)	3.589.634.590	9.922.579.886

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin İran'dan İthalatında Başlıca Ürünler

İTHALATIMIZ	2011	2012
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların Damıtılmasından elde edilen ürünler; bitüm enli maddeler; mineral mumlar	11.020.140.817	10.698.231.559
Bakır ve bakırdan eşya	477.834.124	248.570.665
Plastikler ve mamulleri	457.346.992	471.203.448
Organik kimyasal ürünler	100.177.980	96.684.818
Çinko ve çinkodan eşya	89.322.024	112.365.320
Kurşun ve kurşundan eşya	69.985.373	26.389.711
YIL SONU TOPLAM İHRACAT (Bütün ürünler bazında)	12.461.532.358	11.964.612.626

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Yatırım Fırsatları

İran yabancı yatırımlar için ülkede elverişli bir yatırım iklimi yaratmak suretiyle önemli miktarda yabancı yatırımı ülkeye çekmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede yabancı yatırımlar için sınırlamalar ve ithalat vergileri azaltılmakta, serbest ticaret bölgeleri yaratılmaktadır. Ülkede yatırımlar petrol, doğal gaz ve madencilik sektöründe yoğunlaşmıştır.

İran Hükümeti özellikle petrol, doğal gaz ve petro-kimya sektörlerinde olası yabancı yatırımlara odaklanmaktadır. Bu sektörlerin dışında kalan alanlarda ise yatırımlar küçük ölçeklidir. Hükümetin yabancı yatırımlara ilişkin şüpheli yaklaşımı giderek değişmekte ve ülkenin sermaye ve teknolojik kaynaklara ulaşmasını imkan sağlayan yabancı yatırımlar ekonomik kalkınmanın bir parçası olarak görülmektedir. İran Hazine Bakanlığı Yabancı Yatırımlar Daire Başkanlığı verilerine göre 21 Mart 1993 ila 21 Mart 2009 tarihleri arasında İran'a 821,6 milyon Doları 2008 yılına ait olmak üzere toplam 34,2 milyar Dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir.

İran'da üç serbest bölge bulunmaktadır:

- Çabahar (Pakistan'a yakın bir liman şehri)
- Kiş (Basra Körfezi'nde bir ada)
- Keşm (Hürmüz Boğazı'nda bir ada)

İran Yatırım Ajansı bölgesel yatırım projelerini düzenli olarak ilan etmektedir. Bu projelere www.investiniran.ir adresinden ulaşılabilir.

İşbirliği Olanakları

Türkiye'nin İran'a ihracatında demir çelik, kurşun, tütün ve mamulleri, dokumacılık ürünleri, makinalar, otomotiv sanayii ürünleri, mantar ve ağaç mamulleri ile plastikler önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'nin İran'dan ithalatında İran'ın genel ihracatına paralel bir durum söz konusudur. Türkiye'nin İran'dan ithalatında ham petrol ve petrol ürünleri en önemli yeri işgal etmektedir. Bunun yanı sıra petrol gazları ve doğal gaz, plastikler, maden cevherleri, demir ve çelik ile metaller, dokumacılık ürünleri diğer önemli ithalat kalemlerini oluşturmaktadır.

İran, Türk özel sektörü için geniş fırsatların olduğu bir ülkedir. Komşu ülke olarak yakınlığının yanı sıra, genç nüfusuyla birlikte artan tüketim talebiyle gelecek vadeden bir pazar niteliğindedir. İran'da ihracat yapmak ve hammaddeleri İran'dan almak şartıyla sanayi amaçlı ve %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. İranlı firmalar ülkeye teknoloji ve sermayenin çekilmesine yönelik olarak yabancı ortaklarla işbirliğine sıcak bakmaktadırlar.

İran ekonomisi büyük ölçüde KOBİ'lere dayanmaktadır. Bu alanda iki ülke için işbirliği imkanları mevcuttur. Türkiye'nin bankacılık alanında sahip olduğu tecrübenin İran'a aktarılması da iki ülke arasındaki işbirliğinin yeni bir halkasını oluşturabilir.

Demir-çelik ürünleri bakımından, Türk ürünlerinin Rus ve Ukrayna demir-çeliği ile rekabet etmesi güç olmakla birlikte, özellikle otomotiv sektöründe büyük bir pazar mevcuttur. Bu sektördeki talep bugün büyük ölçüde Güney Kore, Tayvan ve Hindistan'dan karşılanmaktadır.

İran'daki Çulha Özel Bölgesi'nde yatırım yapan yabancı firmalara getirdikleri katma değer kadar mal ithal etme hakkı tanınmakla birlikte yer satılmamakta ancak %51 oranında bir İranlı ortakla yatırım yapılması halinde yer sağlanmaktadır.

İki ülke arasında ticarete yaşanan öncelikli hususlar ise aşağıdaki şekildedir:

Gümrük tarifelerinde yaşanan sıkıntılar : İran'da ülkenin ekonomik şartlarına göre yerel üreticileri koruma adına yapılan değişiklikler haksız rekabete yol açmakta ve iki ülke arasında kademeli olarak düşürülmesi üzerinde anlaşılmış bulunan gümrük oranlarının hala çok yüksek olması sorun teşkil etmektedir. İran Gümrük Mevzuatında %4 ila %200 arasında değişen gümrük vergisi oranları bulunmakta olup, ithal ikameci politikaların devamı niteliğindeki bu yüksek vergi oranları İran'a olan ihracatımızın potansiyelin altında gerçekleşmesine sebep olmakta ve İran'ın Dünya Ticaret Örgütüne üyelik hedefi ile de bağdaşmamaktadır.

Ulaşım konusunda yaşanan sıkıntılar : İran'ın Türk araçlarına verilen yakıtın fiyatına akaryakıt fiyat farkı adı altında alınan ücretlere zam yapması ve yol vergisi gelmektedir. Bu uygulamanın gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi bu alanda yaşanan sıkıntıların aşılmasında büyük fayda sağlayacaktır.

Karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, transit geçiş yapan ülkemiz araçlarının depoları İran'da mühürlenerek akaryakıt fiyat farkının alınmaması sağlanmalıdır.

İran Dış Ticaret Mevzuatındaki Belirsizlikler: 2009 yılı itibari ile ithalatı İran Bitki Koruma Kurumunun izin, onay veya denetimine bağlı ürünlerin ticaretinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Ülkemiz tarafından düzenlenen sağlık sertifikaları bazen kabul edilmemekte veya ülkemizden çıkış esnasındaki son kontrol merkezindeki denetim ile ilgili orijinal onay aranmaktadır. Anılan duruma ilave olarak, ülkemiz için uzun vadede büyük önem taşıyan pamuk tohumu ihracatı ile ilgili olarak İran üzerinden gerçekleştirilecek transit geçişlerde büyük sıkıntılar yaratılmakta, TIR'larımızın geçişinde büyük zorluklar çıkarılmaktadır.

Yabancı Personelden Alınan Vergi : İran Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı İran'da çalışan yabancı uyruklu personele %33 ilave vergi tahakkuk ettirmekte ve ayrıca matrahı da düzeye göre (genel müdür, müdür, mühendis vb.) kendisi belirlemektedir. Anılan vergi ayda birkaç bin Dolara kadar çıkmakta ve haklı olarak büyük tepki çekmektedir. İran mevzuatında herhangi bir değişiklik yaşanmamasına rağmen %33'lük ek vergi uygulaması bir kenara bırakılmıştır. Bu meyanda, uygulamada istikrar bulunmamaktadır.

Çalışma ve Oturma İzinleri : İş adamlarımızın çalışma ve oturma izni alabilmesi uzun zaman almakta, birçok formalite gerektirmekte ve en önemlisi bu süreç zarfında (yaklaşık 6 ay) işleri nedeniyle İran'dan ayrılmaları halinde başvuruları iptal olmakta ve aynı prosedüre baştan başlamak icap etmektedir. İran mevzuatı uyarınca çalışma iznine sahip yabancıların İran'dan çıkış yapabilmeleri için özel bir çıkış vizesi (exit visa) almaları gerekmektedir. İran'da gerçekleştirilen girişlerin ve İran'da bulunulan sürenin belirli bir miktarı aşması halinde, kendilerine kaçak çalışılmış gibi işlem yapılarak yüksek vergi cezaları kesilmekte ve anılan cezalar tahsil edilmeden ülkeden çıkışına izin verilmemektedir.

Ödemeler : 26 Temmuz 2010 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararla İran'a yaptırımlar konusunda ABD ve AB tarafından uygulanacak yaptırımlar önem arz etmekte olup, bu meyanda özellikle ödemelerin bankacılık kanalıyla yapılmasında birtakım endişeler firmalarımız tarafından dile getirilmekte ve bankalar akreditif konusuna sıcak bakmamaktadırlar. Bu soruna çözüm bulunması hususu aciliyet arz etmektedir.

ECOTA : Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) bünyesinde Türkiye, Afganistan, İran, Pakistan ve Tacikistan arasında, tarife dışı engellerin kaldırılması ve tarifelere duyarlı bir ticaret rejimi oluşturulması amacıyla 17 Temmuz 2003 tarihinde imzalanan ECOTA'nın hayata geçirilebilmesi için taraf ülkelerin ürün listelerini hazırlayarak Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Sekreteryası'na vermeleri gerekmektedir. Tacikistan dışındaki dört ülke söz konusu listeleri Sekreteryaya vermiştir. İran listeleri, Tacikistan'ın da liste verme şartıyla, Sekreteryaya iletmıştır. 19 Ocak 2011 tarihinde İran'da gerçekleştirilen ECOCCI Genel Kurulu'nda, dört ülke İran'dan Tacikistan şartını kaldırmalarını talep etmiş ve ECOTA'nın mevcut hali ile dört ülke arasında uygulamaya konulabileceğini belirtmişlerdir. Anlaşmanın uygulamaya konulması için İran tarafının kararı ile Tacikistan'ın listeleri Sekreteryaya iletmesi beklenmektedir.

(PRETAS) İslam Ülkeleri Arasında Tercihli Ticaret Sistemi Anlaşması:

İKÖ Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşmasını onaylayarak müzakerelere katılmaya hak kazanan ülkeler Bangladeş, Kamerun, Mısır, İran, Ürdün, Lübnan, Libya, Malezya, Pakistan, Senegal, Tunus, Türkiye ve Uganda'dır. Anlaşmayı imzalamış ancak onay işlemlerini tamamlamamış ülkeler ise Irak, Kuveyt, Nijerya, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, BAE'dir.

Turizm:

İran Turizm Verileri	2009	2010	2011	2012
Gelen Turist Sayısı ('000)	1 840	1 870	1 913	1 961
Giden Turist Sayısı ('000)	5 416	5 978	6 653	7 406
Turizm Harcamaları(Milyon Dolar)	2 042	2 187	2 357	2 506
Turizm Gelirleri (Milyon Dolar)	1 442	1 473	1 472	1 459

İran'dan Türkiye'ye önemli miktarda turist gelmektedir. Türkiye'ye İran'dan gelen turist sayısı 2010 yılında 1 milyon 885 bin 100'e ulaşmıştır. 2011 yılında ise bu rakam 1 milyon 879 bin 300 olmuştur.

İran yetkilileri Irak Kerbela şehrine yönelik Haç ziyaretlerinin artık Irak ve Suriye üzerinden değil, Türkiye üzerinden yapılması konusunda isteklerini gündeme getirmişlerdir. Bu çerçevede, Türk hizmet sektörü İran vatandaşlarına din turizmi konusunda hizmet verebilir.

İran turizminde yeniden yapılanma

- İran Turizm Teşkilatı yetkilileri, İran'ın turizm alanında komşu ülkeler ve bu çerçevede Türkiye ile işbirliğini geliştirme arzusunda olduklarını belirtmektedir.
- İran Seyahat Acentaları Birliği AATAI, İran genelinde seyahat acentaları ile tur operatörlerini bünyesinde biraraya getiren tek meslek örgütü. AATAI, özel sektörü temsil eden bir kuruluş olmakla birlikte, İran'da turizm sektörü ile ilgili kamu kuruluşlarıyla da yakın ilişki içinde olduğu gözlemlenmektedir.
- İran'da turizm bakanlığı bulunmamakla beraber, turizm konusuyla ilgili olarak Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı'na bağlı İran Turizm Teşkilatı (ITTO, İran Tourism and Touring Organisation) ve İran Kültürel Miras Teşkilatı faaliyet göstermektedir. Ülkedeki otellerin, seyahat acentalarının ve tur operatörlerinin İran Turizm Teşkilatı'na kayıt yaptırma zorunluluğu bulunmaktadır.
- İran Turizm Teşkilatı'nın İran'daki bütün eyaletlerde ve önemli turizm merkezlerinde temsilcilikleri bulunmakta olup İran Kültürel Miras Teşkilatı ise daha çok tarihi eserlerin ve müzelerin korunması ve işletilmesi konularından sorumlu bulunmaktadır. İran Kültürel Miras Teşkilatı İran'ın tarihi birikiminin tanıtımı konusunda da faaliyet göstermektedir. İran Turizm Teşkilatı ve Kültürel Miras Teşkilatı kamu kuruluşu niteliğinde olup her ikisi de Kültür ve

İslami İrşad Bakanlığı'nda bir bakan yardımcısı başkanlığında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Anlaşma ve Protokoller

Türkiye ile İran arasında **Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması** 21.12.1996 tarihinde imzalanmış ve onaylanarak 25.02.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Çifte Vergilenmenin Önlenmesi (ÇVÖ) Anlaşması ise 17.06.2002 tarihinde imzalanmış olup, 07.03.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

23 Haziran 2010 tarihinde Ankara'da imzalanan "**Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İran İslam Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı Arasında Mutabakat Zaptı**"nın onaylanması, Bakanlar Kurulu'nca 15/2/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Anlaşma / Protokol	Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı	İmza Tarihi
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması		12.05.1980
Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması		09.03.1982
Ticaret Anlaşması	11.06.1997 - 23016	21.12.1996
YKTK	25.02.2005 - 25738	21.12.1996
Deniz Ticaret Seyrüsefer Anlaşması	15.06.1997 - 23020	21.12.1996
Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması	01.08.2001 - 24480	23.11.2000
Türk Eximbank-İran İhracat Garanti Fonu (EGFİ) Mutabakat Zaptı		14.06.2001
Türkiye- İran 16. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı	17.04.2002 - 24729	26.12.2001
ÇVÖ	09.10.2003 - 25254	17.06.2002
Karma Ulaştırma Komisyonu Mutabakat Zaptı	22.01.2003 - 25001	26.09.2002
Veterinerlik Alanında İşbirliği Anlaşması	15.01.2003 - 24994	02.10.2002
Türkiye-İran 19. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı	28.11.2008	21.02.2007
Ortak Ticaret Komitesi III. Dönem Toplantısı		13.12.2007
Türkiye-İran Sınır Ticareti Ortak Komitesi IV. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı		31.05.2008
Türkiye-İran Sınır Ticareti Ortak Komitesi V. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı	29.04.2009- 27214	12.10.2008

Enerji Mutabakat Zaptı		17.11.2008
Türkiye-İran 20. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı		26.11.2008
Türkiye-İran 4. Dönem Ortak Ticaret Komitesi Mutabakat Zaptı		27.04.2009
Türkiye-İran Sınır Ticareti Ortak Komitesi 6. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı		07.2009
Türkiye-İran 20. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı		03.02.2010

Kaynak: T.C Ekonomi Bakanlığı

Serbest Ticaret Merkezleri

2003/6401 sayılı kararname ile Serbest Ticaret Merkezlerinden yapılacak ithalat ve ihracat işlemlerine ilişkin yönetmeliğin yürürlüğe girmiş olması ve bu sayede STM'ler kapsamında ithal edilecek tarım ürünlerinde %40, sanayi ürünlerinde ise %100 vergi muafiyetinin getirilmiş olmasıyla Türk – İran sınır ticaretinin canlanması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede, Artvin, Ardahan, Ağrı, Kars, Iğdır, Van, Hakkari, Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis ve Hatay illerindeki gümrük hatlarında Sınır Ticaret Merkezleri Kurulmasına ilişkin 25/3/2003 tarihli ve 2003/5408 sayılı Kararname 10 Nisan 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, bu illere komşu Erzurum, Muş, Bitlis, Siirt, Diyarbakır, Batman ve Adıyaman illerinin de "mücavir il" kapsamında uygulamadan yararlandırılması öngörülmüştür.

TÜRK - İRAN İŞ KONSEYİ HAKKINDA BİLGİ

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), İran Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası ile 6 Kasım 2001 tarihinde imzalanan anlaşma sonucu Türk – İran İş Konseyini kurmuştur. Ankara'da imzalanan, İş Konseyi Kuruluş Anlaşması'nı iki ülke Dışişleri Bakanları da onurlandırmıştır.

İş Konseyi'nin İran kanadını İran, Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası (ICCIM) oluşturmakta olup karşı kanat başkanlığını Tebriz Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Rahim Sadıgyan üstlenmiştir. İş Konseyi Türk Kanadı'nın Başkanlığını, 6 Kasım 2001 tarihinden bugüne Ali Osman Ulusoy üstlenmiştir.

Türk – İran İş Konseyi Birinci Ortak Toplantısı, Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer'in İran Resmi Ziyareti çerçevesinde, 17-19 Haziran 2002 tarihlerinde Tahran'da düzenlenmiştir.

İş Konseyi 2005 – 2012 Yılları Faaliyetleri

- Türk – İran İş Konseyi Tarafından Düzenlenen Dr. Shams Eldekani ile Çalışma Yemeği (28 Mart 2005 / İstanbul)
- Türk -İran İş Konseyi Yürütme Kurulunun Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen'i Ziyareti (6 Nisan 2005 / Ankara)
- İpek Yolu Türk İhraç Ürünleri Fuarlarının Açılışlarına Katılım (28 Nisan 2005 / Tebriz , 1-2 Mayıs 2005 / Tahran, 3 Mayıs 2005 / Meşhed)
- Türk – İran İş Konseyi IV. Ortak Toplantısı (1 Mayıs 2005 / Tahran)
- TAYSAD – DEİK İşbirliği ile Otomotiv Yan Sanayi Sektörü ile Workshop Organizasyonu (2 Mayıs 2005 / Tahran)
- Yürütme Kurulu'nun TOBB Başkanı, Ulaştırma Bakanı Ziyaretleri (2 Haziran 2005/ Ankara)
- Yürütme Kurulu'nun İran Büyükelçisi Firooz Dowledabadi ile Trabzon Ziyareti (30 Temmuz 2005/ Trabzon)
- Yürütme Kurulu'nun Tahran temasları (11-14 Kasım 2005)
- İran Dışişleri Bakanı Mottaki ile Çalışma Yemeği ve TOBB'un İran Dışişleri Bakanı ile düzenlediği toplantıya katılım (30 Kasım 2005 / Ankara)
- İran'ın İstanbul Başkonsolosu Yasini ile Çalışma Yemeği (28 Aralık 2005)
- Türk - İran İş Forumu ile ilgili Temaslar (27 – 31 Ocak 2006 / Tahran)
- T.C. Tahran Büyükelçisi Gürcan Türkoğlu ile Tanışma Toplantısı ve Çalışma Yemeği (8 Şubat 2006 / İstanbul)
- İran ile iş ilişkisi içinde olan ve yatırımı bulunan firmaların katılımıyla gerçekleştirilen Değerlendirme Toplantısı (17 Mayıs 2006 / İstanbul)
- TURSAB - DEİK İşbirliğinde Turizm Bakanı Atilla Koç Başkanlığında Turizm Heyeti'nin İran ziyareti (16 - 21 Haziran 2006 / İran)
- Türkiye – İran Ulaştırma Karma Komisyonu V. Toplantısı (5 – 8 Temmuz 2006 / Ankara)
- İran Ekonomi ve Maliye Bakanı Danish Davut Jafari ile Toplantı (23 Kasım 2006 / İstanbul)
- Türk – İran 19. Dönem Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Öncesi Hazırlık Toplantısı (12 Şubat 2007 / Ankara)

- Türk – İran 19. Dönem Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı ve İran Dışişleri Bakanı Menucher Mottaki Onuruna Verilen Öğle Yemeği (18 – 21 Şubat 2007 / Ankara)
- Türk – İran İş Konseyi V. Ortak Toplantısı (6 Şubat 2007 / İstanbul)
- Türk – İran İş Konseyi Tahran Ziyareti (18 – 22 Haziran 2007)
- Türk – İran İş Konseyi Tahran Ziyareti / Turizm Sektöründe Yatırım ve Fırsatlar Konferansı (24 – 27 Ağustos 2007)
- Türk – İran İşbirliği Forumu ve İş Konseyi VI. Ortak Toplantısı (10 Aralık 2007 Ceylan Intercontinental Hotel, İstanbul)
- Türk – İran İş Konseyi VII. Ortak Toplantısı, (11 Mart 2008 / Tahran)
- DEİK / Türk – İran İş Konseyi ve İSİAD İşbirliğinde Hamedan İli Ticaret Heyeti ile Toplantı (23 Temmuz 2008 / TOBB Plaza, İstanbul)
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mahmoud Ahmedinejad'ın Katılımları ile Türk – İran İş Konseyi Toplantısı(15 Ağustos 2008/İstanbul)
- DEİK / Türk – İran İş Konseyi Yürütme Kurulu'nun Ankara'ya yeni atanan İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçisi Sayın Bahman Hosseinpour'u ziyareti (26 Ağustos 2008 / Ankara)
- Türkiye – İran Sınır Ticareti Ortak Komitesi V. Dönem Toplantısına katılım 10 – 12 Ekim 2008 / Urumiye,
- Türkiye – İran 20.Dönem Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantısına katılım ve Türk – İran İş Konseyi VIII. Ortak Toplantısı, 25 – 26 Kasım 2008, Tahran
  - İran'ın Ankara Büyükelçisi Sayın Husseinpour'un DEİK / Türk-İran İş Konseyi Onuruna Verdiği Çalışma Yemeği(22 Nisan 2009-Ankara)
  - İran İslam Cumhuriyeti Ticaret Bakanı Masoud Mirkazemi'nin Türkiye ziyareti vesilesiyle İran ve Türkiye Arasında Ticari İlişkileri ve Yatırımları Geliştirme Semineri(28 Nisan 2009-İstanbul)
  - Devlet Bakanı Sayın Zafer Çağlayan ve İran Maliye ve Ekonomi Bakanı Sayın Dr. Seyyid Şemsettin Hüseyini'nin katılımları ile düzenlenen "Türk-İran İş Konseyi 9. Ortak Toplantısı" 5 Ekim 2009, İstanbul
  - T.C. Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımlarıyla düzenlenen "Türk – İran İş Forumu" 28 Ekim 2009, Tahran
  - İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı I. Yardımcısı Asistanı Ali Aqa-Muhammedi ve Beraberindeki Heyet ile Toplantı, 28 Ocak 2010, İstanbul

- TC. Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün İran İslam Cumhuriyeti'ne gerçekleştirdiği ziyarette TOBB ve DEİK/Türk-İran İş Konseyi tarafından Tahran'da "Türk-İran İş Forumu" ile İsfahan ve Tebriz'de İşadamları Toplantıları (13 – 16 Şubat 2011)
- DEİK/Türk – İran İş Konseyi, İSİAD ve TİSİAD İşbirliğinde İran Turizm ve Kültür Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve İşbirliği İmkânları Konulu Toplantı (26 Mayıs 2011 / TOBB Plaza , İstanbul)
- DEİK/Türk-İran İş Konseyi tarafından düzenlenen İran- Alborz ve Kürdistan Eyaletleri Ticaret Sanayi ve Madenler Odaları İşadamları Heyeti ile yapılan toplantı (19 Aralık 2011, TOBB Plaza, İstanbul)
- Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Organizasyonu ve DEİK/Türk-İran İş Konseyi İşbirliğinde Düzenlenen Tahran&Tebriz Ziyaretleri (29 Ocak-2 Şubat 2012)
- Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz ile İran Ziyareti (20-23 Mayıs 2012)

TOBB Plaza Talatpaşa cad. No:3 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
0 212 270 41 90 (pbx) E-mail: info@deik.org.tr
Web: www.deik.org.tr
Yönetim Kurulu Başkanı: M. Rifat Hisarcıklioğlu
İcra Kurulu Başkanı: Rona Yırcalı
Genel Sekreter: Bahri Can Çalıcıoğlu